

FEMINISMO. *s.m.* Doutrina que defende a igualdade política, social e xurídica das mulleres respecto do home. O feminismo é unha realidade multiforme e plural que non ten data exacta de nacemento. Mais como movemento social e político xorde no século XIX, que é tamén cando se crea a palabra como un neologismo que acabará designando o conxunto de teorías e prácticas sociais que reivindicán e defenden a dignidade das mulleres. Non obstante no tempo, a toma de conciencia persoal da propia situación feminina precede o fenómeno político en sentido estrito e así pódese falar historicamente da existencia dun *prefeminismo*, centrado na disputa social, que se remonta ás orixes mesmas do patriarcado, no seo do cal terían lugar os contradiscursos antipatriarcais e filóxinos de resistencia fronte á misoxinia do sistema; uns contradiscursos cifrados na chamada *querelle des femmes* ou debate das excelencias, que tivo en Christine de Pizan, autora do libro *Le cité des dames*, escrito a comezos do século XV, a súa figura máis emblemática e no galego Feijoo, un dos seus principais representantes con “La defensa de las mujeres” (1726). No século XVIII prodúcese a transición do *feminismo orixinario* centrado na discusión política no contexto do proceso democrático. Este feminismo ten como principais teóricas a Olympe de Gouges, coa *Déclaration des droits de la femme e de la citoyenne* (1791), e a Mary Wollstonecraft, con *A vindication of the rights of women* (1792).

A primeira grande onda é a do *feminismo sufragista* que se inicia no século XIX e que se centra na reivindicación da igualdade, postulando as súas reclamacións en igualarse dende o punto de vista cívico cos homes, nos dereitos á educación, á propiedade privada, ó traballo asalariado, ó voto e ó divorcio. Tanto na teoría coma na práctica houbo nesta etapa distintas correntes ideolóxicas, destacando entre elas a liberal de Stuart Mill, autor de *The subjection of women* (1869); a socialista de Bebel, que escribiu *Die Frau und der Sozialismus* (1883); a comunista de Engels, creador da emblemática obra *Der Ursprung der Familie, des Privateigentums un des Staats* (1884); e a anarquista de Emma Goldman, que publica *The traffic in women* (1917). Mais neste período feminista predominou o seu carácter reformista, derivado da ideoloxía liberal que lle deu forma e que o aglutinou de xeito maioritario, e tivo no dereito ó voto a súa reivindicación máis simbólica, que se foi con-

seguido na maioría dos estados europeos e norteamericanos entrado o século XX: Finlandia concédeoo en 1906, Noruega en 1913, Dinamarca e Islandia en 1915, Holanda e Rusia en 1917, A Gran Bretaña e Alemaña en 1918, Suecia en 1919, Os Estados Unidos en 1920, Irlanda en 1922, Austria, Checoslovaquia e Polonia en 1923, España en 1931, Portugal e Francia en 1945 e Italia en 1946.

A segunda grande onda é a do *feminismo da liberación da muller* que se inicia nos anos 60 do século XX e que se centra na busca da autonomía e na profundización na diferenza. Esta etapa está caracterizada fundamentalmente polo seu trazo revolucionario antipatriarcal e anticapitalista. De feito, neste rexurdir feminista teñen un grande impacto o marxismo, os ideais libertarios e as novas teorías de liberación anticoloniais, ideas que, aínda que antes xa estiveran presentes no movemento de mulleres, agora se fan hexemónicas; e así, deste carácter marcadamente revolucionario

deriva a tendencia xeneralizada ó rexeitamento da política institucional e á procura de actuacións políticas alternativas, así como a inclinación dominante á organización unisexual, antixerárquica e independente das agrupacións políticas clásicas. Nas súas reivindicacións continúa a campaña pola igualdade de dereitos civís, pero agora engade outras reclamacións novas relativas á liberdade sexual e á autonomía do propio corpo, como o libre acceso ós anticonceptivos e ó aborto, como tamén a denuncia da violencia contra as mulleres: malos tratos, acoso sexual e violación. Tanto na teoría coma na práctica foi esta unha etapa plural e multiforme con moitas correntes ideolóxicas marcadas polo absoluto protagonismo feminino. Entre as pensadoras que máis influíron neste período cómpre destacar dúas pioneiras que publicaron as súas obras no período de transición entre as dúas grandes ondas feministas: Virginia Woolf, con *A room of one's own* (1929) e *Three guineas* (1935), e Simone de Beauvoir, con *Le deuxième sexe* (1949). Ademais delas, como representantes xa do propio período da liberación da muller, destacan como liñas ideolóxicas principais as da liberal Betty Friedan, con *The feminine mystique* (1963); a radical Kate Millet, con *Sexual politics* (1970); e a independente Carla Lonzi, con *Sputiamo su Hegel* (1974).

No contexto estatal español, instalado no sur europeo de forte tradición católica, o caso especial de Galicia presenta unhas características propias derivadas da súa peculiaridade periférica de país basicamente rural, con escasísima industrialización, acentuado mantemento do Antigo Réxime, un alto grao de emigración temporal ou permanente e un marcado atraso educativo que lle afecta especialmente ó sector feminino. Nesta situación o movemento de mulleres ten pouca presenza e a polémica feminista aparece dominada polas ideas do catolicismo, que publica numerosas obras para contrarresta-los avances das novas ideas sobre a muller, pero tamén existe unha minoría feminista que está na vangarda do feminismo ibérico. Entre esta minoría avanzada encóntranse Rosalía de Castro, que publica o ensaio de feminismo literario "Las literatas. Carta a Eduarda" (1866); Concepción Arenal, pioneira partícipe na vida pública e autora de *La mujer del porvenir* (1861); Emilia Pardo Bazán, a máis activa creadora da polémica feminista en España; e María Barbeito y Cerviño, a autora do opúsculo *La mujer antes, ahora y después* (1934); ademais doutras como Juana de Vega ou María Luz Morales.

Entre as agrupacións feministas aparece na Coruña unha pertencente á Liga Internacional de Mujeres Ibéricas e Hispanoamericanas e á Cruzada de Mujeres

Unha nena traballando nun tear. (A tecedora, de Gabriel Planella, 1888)

Españolas. O nacionalismo galego creou as Irmandades Femininas da Coruña, Betanzos ou A Estrada; o grupo feminino ourensán do Partido Galeguista de Ourense; e as Mocidades Femininas Orensanas. Entre as de esquerda republicana e socialista están a Agrupación Feminina de Acción Republicana, logo Agrupación Republicana Feminina da Coruña; a Agrupación Feminina do Partido Radical de Vigo; a Agrupación Feminina do Partido Republicano Radical Socialista de Pontevedra; o Patronato Feminino de Ferrol; a Juventud Republicana da Coruña; o Grupo Socialista Feminino de Ferrol e as Juventudes Femininas Socialistas da mesma localidade. Entre as comunistas están as agrupacións de Mulleres Antifascistas de Vigo, Ferrol e A Coruña, así como as Xuventudes Comunistas Femininas da Coruña.

Na segunda onda feminista volve darse en Galicia o contraste entre un movemento de mulleres relativamente precario e unha minoría de vangarda teórica e práctica que está á altura do feminismo máis avanzado do século XX. Así, o caso particular galaico inscribíase nas liñas xerais retardadoras do estado español, especialmente as derivadas das imposicións da ditadura franquista, cunha serie de notas específicas derivadas fundamentalmente do subdesenvolvemento socioeconómico, do pouco peso do progresismo e do arraigamento do tradicionalismo nacionalista en relación co sistema de sexo e xénero, arraigamento que se combina cunha teoría autóctona e unha práctica igualitarista baseada no peculiar sinal dunha vella iniciativa feminina presente aínda hoxe en certos aspectos da sociedade e da cultura galegas. Desta maneira, o feminismo desta etapa caracterízase, agás destacadas excepcións, por ser notablemente tardío, respecto dos centros estatais ou mundiais do movemento, e marcadamente dependente dos xogos da política xeral galaica e cuns trazos coincidentes en moitos aspectos cos que presenta o rexurdir feminista en certas situacións coloniais ou de nacionalismo centrífugo, nas que a iniciativa política das mulleres se dirixe preferentemente a obxectivos non directamente feministas.

Como no contexto estatal e occidental en xeral, en Galicia pódense distinguir durante esta segunda onda feminista tres épocas evolutivas básicas artelladas en torno a un primeiro momento de conformación, que aquí parece situarse esencialmente ó redor da data simbólica de 1975 (Ano Internacional da Muller), a un segundo momento de eclosión, que comprende os últimos anos 70 e os primeiros 80 e, finalmente, en torno a unha terceira etapa de transformación, que se estende ata os 90 e o seu tránsito ós 2000. Dentro deste panorama, nun principio,

Un texto escolar do franquismo.

formáronse os grupos e núcleos de mulleres que manterían as bases do feminismo galego. Con posterioridade, leváronse a cabo campañas unitarias durante o período de eclosión social do movemento, especialmente as que tiveron

lugar a favor do divorcio e da legalización do aborto. Estas accións reivindicativas continuaron sendo promovidas polas coordinadoras de grupos feministas que se formaron para os efectos no ámbito galego. Pero, a medida que avanzaban os anos 80, estas actuacións fóronse diversificando e adquiriron un carácter máis puntual e minoritario, centradas fundamentalmente nas agresións sexuais en xeral e na violación en particular, ó tempo que se acentuaban as diferenzas entre as distintas liñas feministas. Mais, de novo, a finais da década dos 80 e durante os 90 e comezos de 2000, semella proliferar un feminismo social estendido e diversificado de acordo con distintas necesidades específicas e problemas singulares, especialmente o dos malos tratos domésticos e o da prostitución, á vez que o panorama feminista se recompón, adaptándose e readaptándose ás conxunturas cambiantes do microsistema político da esquerda galega, de onde parten distintas estratexias que tratan ben de sumarse ó movemento, ben de captalo ou dirixilo. Da mesma maneira, a dereita comeza a desenvolver tamén nos últimos anos unha nova política feminina, incluso de carácter neofeminista, para recolle-los votos das mulleres e

contrarresta-la tendencia á apropiación de certo feminismo por parte da esquerda. Como consecuencia, avanzada esta última etapa, asístese á reconcentración en labores específicos de boa parte do feminismo independente e do de clase, fronte á proliferación do feminismo reformista e institucional, un contexto no que sobresaen feitos puntuais como a reactivación das accións unitarias do

movemento en torno á coordinadora galaica creada a raíz da mobilización da Marcha Mundial das Mulleres 2000, que creou o seu propio himno, "Marchando máis alá", e se mantivo anos despois da data do seu nacemento.

Organizativamente destacan o Movemento Democrático de Mulleres, implantado dende 1968; a Asociación Galega da Muller, fundada en 1976; as Feministas Independentes Galegas, creadas en 1978; o colectivo de Mulleres Livres, que funciona dende mediados dos anos 80; as Mulleres Nacionalistas Galegas, que existen dende 1988; e a Federación de Mulleres Progresistas, constituída en 1993; así como o Grupo de Estudos sobre a Condición da Muller Alecrín, aberto en 1986. Entre as obras teóricas aparecen o primeiro ensaio feminista, *A muller en Galicia* (1977) de María Xosé Queizán; *Cartas a Rosalía* (1981), de Teresa Barro; e *O contradiscurso das mulleres* (1995), de Carmen Blanco, unha teoría xeral sobre o feminismo con estudo especial do caso galego. En estreita sintonía co activismo feminista, dende os anos 80, creouse un importante movemento cultural que se deixou ver especialmente no xornalismo, na creación literaria e artística e nos estudos humanísticos, nos que proliferan numerosas personalidades cunha obra de signo liberador e feminista. (Carmen Blanco)